

Devetnaesti put o Petriću i drugi put o Boškoviću – u Cresu

Znanstveni skup *Od Petrića do Boškovića: hrvatski filozofi u europskom kontekstu / From Petrić to Bošković: Croatian Philosophers in the European Context*, Cres, 26–29. rujna 2012.

Ivana Zagorac i Ivica Martinović (ur.), *21. Dani Frane Petrića / 21st days of Frane Petrić* (Zagreb: HFD, 2012), uvodnik na pp. 18–20; program skupa »Od Petrića do Boškovića: hrvatski filozofi u europskom kontekstu / From Petrić to Bošković: Croatian Philosophers in the European Context« na pp. 37–42; dvojezični sažeci na pp. 135–180; adresar izlagača na pp. 191–192.

U sklopu *21. Dana Frane Petrića*, znanstveno-kulturne manifestacije koju u Cresu organizira Hrvatsko filozofsko društvo u suradnji s ustanovama toga grada, od 26. do 29. rujna 2012. održan je simpozij »Od Petrića do Boškovića: Hrvatski filozofi u europskom kontekstu«, devetnaesti u neprekidnu nizu s Petrićem u naslovu, drugi s Boškovićem u naslovu, a prvi s naslovom »Od Petrića do Boškovića: hrvatski filozofi u europskom kontekstu / From Petrić to Bošković: Croatian Philosophers in the European Context«. Time je ovaj creski simpozij »otvoren multidisciplinarnim i poredbenim istraživanjima hrvatskih filozofa od 16. do 18. stoljeća« (p. 18), kako je Ivica Martinović, predsjednik Programskog odbora, u uvodniku okarakterizirao zadnju promjenu u nazivu skupa.

Odmah po okupljanju sudionika, u srijedu 26. rujna navečer predstavljena je knjiga *Ruđer Bošković and the Royal Society* Ivice Martinovića, koja prati istoimenu izložbu koju je Royal Society upriličila o 300. obljetnici rođenja svoga člana, a koja je zatvorena 15. veljače 2012. Izdanje su predstavili Blanka Jergović i Snježana Paušek-Baždar, dok je autor svjedočio o iskustvu priređivanja izložbe u Londonu: odabiru rukopisa, Boškovićevih knjiga poklonjenih engleskoj akademiji, znamenitih znanstvenih knjiga s boškovićevskim slojem iz knjižnice najuglednije engleske akademije.

U četvrtak 27. rujna ujutro prilikom svečanog otvorenja skupa izlagače i prisutno slušateljstvo pozdravili su Kristijan Jurjako, gradonačelnik grada Cresa, i dr. sc. Ivica Martinović u ime Programskog odbora. Uslijedilo je uvodno predavanje »*Amor – copula mundi*: renesansni traktati o ljubavi (Ficino, Petrić, Gučetić)« Erne Banić-Pajnić. Pošto je upozorila na to da okosnicu renesansnog tematiziranja ljubavi određuje Marsilio Ficino svojim prijevodom

i komentaram Platonove *Gozbe*, ona je istaknula da je Ficino svojim stavovima o ljubavi utjecao na dvojicu hrvatskih renesansnih filozofa, Franu Petrića i Nikolu Vitova Gučetića. Petrić ljubav tematizira u svojim djelima *L'amorosa filosofia* i *Il Delfino ovvero del baccio*, a Gučetić u dva svoja dijaloga *Dialogo d'amore* i *Dialogo della bellezza*. Profesorica Banić-Pajnić u svom je predavanju izložila »ono novo u Petrićevu i Gučetićevu pristupu filozofiji ljubavi u odnosu na Ficina« (p. 136).

Nakon uvodnog predavanja slijedila je sjednica naslovljena »Od Petrića do de Dominisa: Tri kasnorenesansne teme u djelima hrvatskih filozofa«. Prvo izlaganje, naslovljeno »Usporedba Picova i Skalićeva razumijevanja kršćanske kabale«, održala je Ivana Skuhala Karasman, pri čemu se koncentrirala na sličnosti i razlike koje se mogu uočiti između 72 kabalističke konkluzije Pica della Mirandole i *Epistemonia* Pavla Skalića. Drugo izlaganje pod naslovom »Glazba i metafizika: neoplatoničke ideje o glazbi u djelu *Dialogo della bellezza* (1581) Nikole Vitova Gučetića« održala je Monika Jurić. Ona je u svom izlaganju propitivala odgojno-obrazovnu ulogu glazbe kako ju je Nikola Vitov Gučetić shvaćao u svom dijalogu *Dialogo della bellezza*. Posljednje predavanje u sesiji održala je Snježana Paušek-Baždar s temom »Sličnosti i razlike između Petrićevih i de Dominisovih pogleda o strukturi stvari«. Ona je usporedila gledišta koja je Petrić izložio pri kraju *Pankozmije* (1591) s de Dominisovim gledištima u *Euripu* (1624) pa zaključila da je Petrić, iako 31 godinu stariji od de Dominisa, bio znatno inovativniji u razumijevanju strukture stvari jer on prvi put spominje postojanje »nečega« između čestica stvari, što će se u kasnijem razvitku znanosti nazvati kemijskom vezom.

Nakon prve sesije održano je predstavljanje knjige *Ruđer Bošković e il Collegio Romano* Ivica Martinovića u prijevodu Jelene Poklepović. Knjigu su objavili Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove i Institut za filozofiju prigodom otvaranja istoimene izložbe u atriju Papinskoga sveučilišta Gregoriana 10. prosinca 2011. godine. Knjigu su predstavili Snježana Husić i Mijo Korade u njezinoj književnoj i povijesnoj dimenziji, a autor je sažeto izložio kako je cjelovit pogled na Boškovićevu profesuru u Rimskom kolegiju urodio novim uvidima o Boškoviću polihistoru u rimskom razdoblju.

U večernjim satima predstavljeno je i dvojezično izdanje *Zoroaster et eius CCCXX oracula Chaldaica / Zoroaster i njegovih tristo i dvadeset kaldejskih proroštava* koje je uredila Erna Banić-Pajnić, transkripciju i prijevod potpisao Ivan Kapec, a objavio Institut za filozofiju krajem 2011. godine. Knjigu sa svim njezinim sastavnicama predstavili su Mihaela Girardi-Karšulin i Ivica Martinović, a predstavljanje je zaključila urednica Erna Banić-Pajnić izlaganjem o trima motivima izdanja: da se prevede jedna drevna zbirka stihova, da se protumači

tekst koji ima osobito značenje unutar Petrićeva filozofskoga sustava, da se propita odnos kaldejske misaone tradicije i renesansnoga platonizma.

U petak 28. rujna rad simpozija započeo je sjednicom naslovljenom »Petrićevi putevi prema sreći«. Sesiju je otvorio Mijo Korade izlaganjem »Kršćanski ideal sreće u *Sretnom gradu* Frane Petrića u kontekstu europske i hrvatske misli 16. i 17. stoljeća«. Autor je u svom izlaganju krenuo od Petrićeve postavke po kojoj je sreća konačni cilj pojedinca ili zajednice, a potom podsjetio na to da se slična postavka nalazi u djelima europskih mislilaca, počevši od Dantea i Marsilija Padovanskog do Erazma Roterdamskog i Thomasa Morea. Dodirne točke s Petrićevim razumijevanjem sreće pronašao je i kod hrvatskih mislilaca Polikarpa Severitana, Nikole Gučetića i Benedikta Rogačića. Drugo predavanje u sesiji, naslovljeno »Petrićev odnos prema prirodi u gradu iz perspektive njegova djela *La città felice*«, održala je Erika Zlatkov. Ona je prvo protumačila da je Petrić zamislio aristokratski ideal života po uzoru na Veneciju, a zatim postavila pitanje zašto je Petrić izostavio vrt u svom 'sretnom gradu', iako su Venecijanci poznavali njegovu važnost. Zlatkov je zaključila da je Petrić time izostavio jednu bitnu sastavnicu življenja u gradu.

Druga se sesija bavila isključivo Petrićevim veledjelom *Discussiones peripateticae* (1581). Prvo izlaganje održala je Olga Perić. Njezino predavanje »Odnos glagolskih oblika grčkog i latinskog jezika u Petrićevu prijevodu iz *Discussiones peripateticae*« ocijenilo je Petrića kao prevoditelja. Na temelju konkretnih primjera u Petrićevu prijevodu s grčkog na latinski profesorica Perić ustanovila je da se »Petrić opredijelio za tehniku doslovnog prevođenja« (p. 175), a da se pritom vrlo dobro snalazio u prevođenju glagola s grčkog, premda je grčki glagolski sistem bogatiji od latinskoga. Autorica je zaključila kako se Petrić pokazao kao dobar znalac klasičnih jezika. Drugo izlaganje održao je Ćiril Čoh. Njegovo izlaganje »Petrićevo razumijevanje Platonova περιπαγωγῆ τῆς ψυχῆς (Resp. 521. c.5–8)« analiziralo je četvrtu knjigu trećega sveska *Peripatetičkih rasprava*, u kojoj »Petrić ukazuje na Aristotelovo nerazumijevanje Platonove dijalektike« (p. 141).

Treću sjednicu drugoga dana, naslovljenu »Petrić i Aristotelova *Metafizika*«, otvorila je Antica-Nada Ćepulić izlaganjem »Transliteracija grčkog rukopisa (Pseudo-) Filoponova *Komentara* Aristotelove *Metafizike*«, u kojem je izložila spoznaje stečene tijekom postupka transliteracije bečkoga rukopisa Cod. Phil. gr. 189, koji djelomice sadržava grčki izvornik (Pseudo-)Filoponova *Komentara* Aristotelove *Metafizike*. Autorica je velik dio izlaganja posvetila usporedbi navedenog rukopisa s Petrićevim tiskanim prijevodom *Ioannis Philoponi enarratio in omnes Aristotelis libros, quos Metaphysica appellant* (Ferrariae: Ex Typographia Dominici Mammarelli, 1583). Istu temu, ali pod drugim

vidom, obradila je Mihaela Girardi-Karšulin u izlaganju »Petrić i (Pseudo-) Filopon«. Osim što je podrobno prikazala stanje istraženosti Petrićeva odnosa prema Filoponu, autoricu je Petrićeva uporaba priloga *symbolice* u *Discussiones peripateticae* usmjerila na poredbeno istraživanje i na nova objašnjenja u prilog Petrićevoj tezi da je autor *Komentara* Aristotelove *Metafizike* autentični Filopon.

Jutarnje raščlambe Petrićeva djela *Discussiones peripateticae* osnažene su u popodnevним satima predstavljanjem dvojezičnoga izdanja četvrtoga sveska Petrićevih *Discussiones peripateticae* koji je objavljen početkom ljeta 2012. To vrlo složeno dvoknjižno izdanje Instituta za filozofiju, u kojem transkripciju latinskoga teksta potpisuje Tomislav Ćepulić, a hrvatski prijevod Mihaela Girardi-Karšulin (za devet knjiga) i Ivan Kapec (samo za prvu knjigu), predstavilo je troje urednika: Olga Perić iz perspektive filološke redakture, Ivica Martinović u njegovu prirodnofilozofskom i prirodnoznanstvenom sadržaju, a Mihaela Girardi-Karšulin obrazloženjima o tome zašto su joj Petrićeve *Discussiones peripateticae* od početka bile filozofski intrigantne i zašto se odlučila prevoditi četvrti svezak. Njima se u ocjeni ovoga izdavačkoga pothvata pridružila i recenzentica izdanja Erna Banić-Pajnić koja je istaknula paradoksalnu činjenicu da je Petrić, istaknuti antiaristotelovac, tim djelom ostvario najznatniji doprinos kasnorenesansnom aristotelizmu. Predstavljanje dvaju dvojezičnih izdanja tijekom simpozija još je jednom istaknulo važnost suradnje filologa i filozofa u takvim složenim izdavačkim projektima.

Večernja sjednica u petak – to je već postalo tradicijom u Cresu – bila je posvećena digitalizaciji hrvatske filozofske baštine, a sukladno sadržaju naslovljena je »Petrić i Bošković u digitalnom svijetu«. Prvo je izlaganje održao Bruno Ćurko na temu »Prisutnost Frane Petrića u digitalnom svijetu«. On je u svom izlaganju prikazao na koje sve načine suvremena tehnologija može pomoći u istraživanju Frane Petrića, što je sve od Petrićevih djela i literature o Petriću dostupno na Internetu te je usporedio stanje digitalizirane građe o Petriću između 2009. i 2012. godine. Drugo izlaganje održali su Ivica Martinović i Marin Martinić Jerčić, a bilo je naslovljeno »Od Priestleya do Faradaya: Kako je digitalizirana rana recepcija Boškovićeve prirodne filozofije na Britanskom otočju (1772–1855)«. Prvo je Martinović prikazao recepciju Boškovićeve prirodne filozofije na Britanskom otočju u kronološkom slijedu od Josepha Priestleya 1772. do Michaela Faradaya 1855. i pritom priložio popis od 19 bibliografskih jedinica (pp. 162–164), a potom je Marin Martinić Jerčić provjerio jesu li ti izvori dostupni na mreži, gdje i u kakvom obliku. Rezultat Martinićeve provjere doista je bio iznenađujući: svi su izvori s popisa sada dostupni na mreži, uz jednu iznimku u digitalnoj knjižnici *Google Books*, ali s

ključnim sustavnim nedostatkom koji prati tu digitalnu knjižnicu – da crteži na presavijenim tablama priloženima na kraju knjiga nisu cjelovito digitalizirani.

Rad u subotu 29. rujna započeo je sjednicom naslovljenom »Bošković u europskom kontekstu«. Sesiju je otvorio Franjo Sokolić svojim izlaganjem »Ruder Bošković između Newtona i Leibniza«, u kojem se založio za tezu da je »Bošković pokušao pomiriti te dvije koncepcije realnosti« (p. 177). Drugo izlaganje u sesiji održao je Ivica Martinović. On je u svom izlaganju »Recepcija Boškovićeve prirodne filozofije u tezarijima Leopolda Biwalda, Pála Makóá i Ivana Krstitelja Horvatha (1765–1777)« sažeo rezultate svojih istraživanja triju sveučilišnih tezarija iz opće fizike: Leopolda Biwalda u Grazu 1765, Pála Makóá u Beču 1766. i Ivana Krstitelja Horvatha u Trnavi 1777. Dok Biwaldov i Makóov tezarij svjedoče o snažnom utjecaju Boškovićeve prirodne filozofije na austrijskim sveučilištima prije ukinuća Družbe Isusove, Horvathov tezarij potvrđuje da se Boškovićev utjecaj nastavio i u novim društvenim i školskim prilikama na državnom sveučilištu u Trnavi. Svoj trojici bilo je zajedničko i to da nisu u potpunosti usvojili Boškovićev nauk o strukturi tvari (p. 170).

Druga i posljednja sjednica znanstvenog skupa naslovljena »Književnost i znanost: dva različita pristupa njihovim suodnosima u Boškovićevu djelu« objedinila je dva izlaganja. U izlaganju »Književnost i neznanje: funkcije lika Licide u Boškovićevim *Dijalozima o sjevernoj zori*« Snježana Husić se koncentrirala na to da objasni fiktivni lik pastira Licide u pastoralnim dijalozima što ih je Ruder Bošković objavio 1748. godine. Svoje je teorijsko razmatranje dovela do zaključka da je upravo takav neuki pastir »ključan za oblikovanje Boškovićeve diskurza o sjevernoj zori, i to na najmanje dva načina: on je nužna poveznica na pastoralnu književnost i upravo svojim neznanjem pruža motivaciju za razgovor« (p. 151). Drugo izlaganje zajedno su održali Blanka Jergović i Ivica Martinović, a naslovili su ga: »Boškovićevi motivi za priopćavanje Newtonovih otkrića u optici: analiza šestoga pjevanja Boškovićeve epa *De Solis ac Lunae defectibus*«. Autorima je šesto pjevanje Boškovićeve didaktičkog epa poslužilo »kao građa za analizu komunikacijskih modela i postupaka kojima se o znanosti komunicira« (Jergović, p. 153) i kao oživotvorenje Boškovićeve namjere da »u bilješcima upozna britansku znanstvenu sredinu s kontinuitetom i raznovrsnošću svoga znanstvenog rada« do 1760. godine (Martinović, p. 153).

Skup je trebao završiti predavanjem »Johann Heinrich Alsted and Jan Amos Komenský: Dva slučaja Petrićeve recepcije u novovjekovnoj Srednjoj Europi« Jana Čížeka. Budući da je kolega Čížek zbog bolesti bio spriječen doći u Cres, njegovo je predavanje pročitao Jiří Michalík. Autor je u svom tekstu usporedio Petrićeve *Novu sveopću filozofiju* (1591) i *De rerum humanarum emendatione*

consultatio catholica Komenskoga i pritom utvrdio očigledan Petrićev utjecaj. Zbog toga je postavio pitanje »kad se Komensky točno susreo s Petrićevim gledištima« i pokušao ispitati nije li Johann Heinrich Alsted, učitelj Komenskoga u Herbornu, bio posrednikom Petrićeva djela Komenskom, ali, prema vlastitom priznanju, jasne dokaze u prilog toj pretpostavci nije pronašao.

Creski simpozij koji je u svom naslovu devetnaesti put imao Petrića, a drugi put i Boškovića, mali je, ali kvalitetan simpozij koji je u proteklom razdoblju iznimno pridonio istraživanju lika i djela Frane Petrića i ostalih hrvatskih renesansnih filozofa, a odnedavno i proučavanju Boškovića i njegovih suvremenika. On posjeduje uhodanu strukturu: uvodno i završno predavanje, koja naizmjenice pripadaju hrvatskim i inozemnim istraživačima, podjelu na tematske sjednice, digitalizacijsku radionicu, predstavljanja recentnih izdanja o hrvatskim filozofima, dvojezično objavljene sažetke predavanja i izlaganja. Stoga je i ovoga puta creski simpozij opravdao očekivanja i produbio spoznaje, u skladu s prijavljenim temama – ponajviše o Petriću i Boškoviću.

Bruno Ćurko